

İslamda din və siyasət arasındakı əlaqə
Həzrət Mirzə Tahir əhməd (ra)
ISLAM BEYNƏLXALQ YAYINLARI LTD.

MÜƏLLİF HAQQINDA

Həzrət Mirzə Tahir əhməd 1982-ci ilin iyunundan 2003-cü ilin aprelinədək beynəlxalq əhmədiyyə müsəlman icmasının mənəvi rəhbəri idi. Özünü Məsih və dünyanın bütün böyük dinlərinin vəd etdiyi son günlərin islahatçısı elan edən Həzrət Mirzə Qulam əhmədin dördüncü xəlifəsi (varisi) idi. Həzrət Mirzə Tahir əhməd (rta) 18 dekabr 1928-ci ildə Hindistanın Kadiana şəhərində anadan olub. Onun icması İslamda dinamik beynəlxalq missioner qüvvəsidir. Hindistan, Pakistan və İngiltərədə - London şərqşünaslıq və Afrika tədqiqatları məktəbində təhsil almışdır. 1982-ci ildə üçüncü xəlifə ta Həzrət Mirzə Tahir Əhmədin vəfatından sonra Ümumdünya əhmədiyyə müsəlman icmasının rəhbəri seçildi, O, çox səyahət etdi və tez-tez cəmiyyətin bütün təbəqələrindən olan insanları və müxtəlif mədəniyyətlərin nümayəndələrini əhatə edən auditoriyalar qarşısında çıxışlar etdi. Çıxışları və digər görüşləri tez-tez sual-cavab sessiyaları ilə müşayiət olunurdu. O, hər hansı bir dini və ya dünyəvi mövzuda dinləyicilərin düşüncələrini həyəcanlandıran suallara cavab verməyə həmişə hazır idi. Sualların təbiəti nə olursa olsun, düşüncəsinə nüfuz edən dini dərinlərdən dərk etməsi işığında onları asanlıqla idarə edirdi.

Urdu dilində bir çox kitab, eləcə də ingilis dilində bir neçə kitab yazdı: "Allah adına qətl", "İslamın müasir problemlərə cavabı", "mütləq ədalət, xeyirxahlıq və qohumluq üç yaradıcı prinsipdir", "Vəhy", "rol", "bilik" və "həqiqət" oxucunun bəzi İngilis əsərlərində tapa biləcəyi şeylərdir.

Ön söz

Müasir dünyada şəriət qanunları tez-tez İslam zülmünün və terrorizmin simvolu olaraq beynəlxalq başlıqlara çevrilir. Bu məsələnin şiddəti qütbləşməyə səbəb olan əhali bölgüsünə səbəb oldu. Bəzi Qərb ölkələri və dövlətləri hətta şəriət qanunlarına zidd qanunlar qəbul etdilər. Ancaq həqiqət budur ki, bu ifratlar qorxu və anlaşılmazlıqdan qaynaqlanır, bunların çoxu üçün müsəlmanlar birbaşa məsuliyyət daşıyırlar.

Surinam Dinlərarası Şurası (IRIS) qarşısında "İslamda din və siyasət əlaqəsi" adlı çıxışında Həzrət Mirzə Tahir əhməd (r) şəriət qanunlarının tətbiqinin mürəkkəbliyini müxtəlif nöqteyi-nəzərdən təhlil edir. Onun qiymətləndirilməsi plüralist cəmiyyətlərdə müasir idarəetmə strukturlarına olduqca uyğundur. Buna baxmayaraq, bütün nəticələrini birbaşa Qurani-Kərim, Hədis və Annalara əsaslanır.

Müsəlman ölkələrində bu qədər geniş yayılmış ikiüzlülüyə də diqqət çəkir. O, haqlı olaraq Müsəlmanları şəriət qanunlarını başqalarına şərh etmədən əvvəl əvvəlcə çevrilməyə çağırır. Bu amillərin birləşməsinin şəriət qanunlarını Praktiki, despotik və təbliğ etmək istədikləri ruhun özünə zidd edən şərtlər yaratdığına diqqət çəkdi.

Bu əlyazmanın nəşrə hazırlanmasında göstərdikləri dəyərli köməyə görə Nasir-ud-Din Şəmsə və Nasir-ud-Din Şəmsə minnətdarıq. Allah onları bol-bol mükafatlandırın. Amin.

Müinir-ud-Din Şəms

Əlavə Vakilut-Tasnif,

yanvar 2017, London

İslamda Din və Siyasət Münasibətləri

İRİS sədrinin AÇILIŞ nitqi

Sizi IRIS və buradakı icma adından bu görüşdə salamlamaq mənim üçün şərəfdir. IRIS "Interreligieuze Raad Surinam" və ya "Surinamda Dinlərarası Şura" deməkdir.

Görüşümüzdə xoş gəlmisiniz. Bir həftəlik buradasınız və artıq hiss etdiyiniz və yaşadığınız kimi, qonaqpərvərlik və gülüş ölkəsi adlanan Surinamda sizi çox xoş qarşılayırsınız. Şəxsiyyətiniz, təhsiliniz və formalaşmağınız haqqında artıq bir şey oxumuşuq. Həmçinin missiyanız haqqında: Surinama və dünyaya missiya. Anladığımız kimi, sizin missiyanız əsasən insanları bir araya gətirməkdir. (Müxtəlif irqlərin, müxtəlif ölkələrin və müxtəlif mədəniyyətlərin insanlarını). Və mesajınız bir-birinə hörmət, hörmətli düşüncə, qəbul və anlayış, insanlar arasında ədalət və sülh yaratmaq mesajıdır. Məhz bu kontekstdə biz sizi bu axşam bizimlə birlikdə bu mövzu ilə bağlı fikirlərimizi, sizinlə bölüşmək üçün - bu icmada IRIS ilə birlikdə olmağa dəvət etdik. IRIS Surinamda dini liderlər qrupudur və təxminən iki və ya üç ildir mövcuddur. Ancaq indiyə qədər biz birlikdə dialoq əvəzinə, yalnız Surinam xalqının rifahı üçün birlikdə işləməyə diqqət yetirmişik. Və bu birgə işdə artıq bir neçə layihəmiz var.

Amma indi biz həm də dialoqa girmək, fikirlərimizi, dinlərimizi bir-birimizlə bölüşmək istəyirik. Ona görə də biz qonaq məruzəçilərin köməyindən istifadə etməyi planlaşdırırıq. Beləliklə, siz Surinamda dinlər arasında bu dinlərarası dialoq proqramı kontekstində ilk qonaq məruzəçisiniz. Gəlməyə və fikirlərinizi bizimlə bölüşməyə hazır olduğunuz üçün sizə təşəkkür edirik. Bu gecənin mövzusu isə "Şəriət" və ya "İslamda Din və Siyasət Münasibətləri"dir. Bu, bir ölkədə müxtəlif dinlərin əməkdaşlığı fonundadır.

İkinci məsələsi isə Əhmədiyyə məsələsidir. Əhmədiyyə müsəlmanlarına edilən zülmün daha dərin fonudur. Bir daha buraya gəldiyiniz üçün sizə təşəkkür edirik və ümid edirik ki, bu axşam sizin və bizim hamımız üçün xoş dialoq, qardaşlıq təcrübəsi və həmçinin müxtəlif ölkələr arasında daha yaxşı münasibətlərin xeyrinə səmərəli təcrübə olacaqdır. İndi sizi cəmiyyətimizə müraciət etməyə dəvət edə bilərəmmi?

Həzrət Mirzə Tahir Əhmədin nitqi, IV Xəlifətul-Maiş(r.a)

Həzrət IV Xəlifətul-Məsihi(r.a) ərəbcə təşəhhüd və təavvuz oxunduqdan sonra buyurdu:

“Hörmətli Yepiskop, bu Assosiasianın Baş Katibi və bütün hörmətli qonaqlar, xanımlar və cənablar: Bu axşam bu Assosiasianın tarixində ilk qonaq məruzəçi

kimi dəvət olunmağım mənim üçün əlamətdar şərəfdir. Bu mənim üçün tarixi bir andır, həyəcansız, emosiyasız, sərbəst, böyük üçün dialoq təcrübəsini sizinlə bölüşmək, sadəcə olaraq normal insanlar kimi öz fikirlərimizi bir-birimizə çatdırmaq, özümüzü başqaları tərəfindən daha yaxşı başa düşmək və başqalarını daha yaxşı başa düşməyə çalışırıq. Azad dialoqun məqsədi budur və mən çox şadam ki, siz bu nəcib vəzifəni öz üzərinizə götürmüşünüz, çünki bu gün dünyanın həyatın bütün sahələrində buna çox ehtiyacı var.

Danışmaq istədiyim suala gəlincə, hər iki mövzunun çox geniş olduğunu və bəlkə də bizim ixtiyarımızda olan məhdud zaman ərzində ədalətli olmaq mümkün olmayacağını qeyd edərək, ilk növbədə üzr istəməliyəm. Ona görə də təklif edirəm ki, birinci aspekti, yəni “Şəriət və Siyasət - Şəriət Qanunu və hər hansı bir ölkədə şəriət qanununun tətbiqi” mövzusunun bitirdikdən sonra, mən danışmağı bitirdikdən sonra, əgər daha çox vaxt tapsaq, digər mövzuya müraciət edim.

Hər halda qısa deməyə çalışacağam, həm də hərtərəfli olmalıdır. Şəriət qanunu indi müsəlman ölkələri arasında çox qızgın müzakirə olunan bir məsələdir.

Pakistanda şəriət qanununun qəbulu

Bu yaxınlarda Pakistan şəriətlə bağlı bu qızgın bəzən şiddətli mübahisənin məskəni olmuşdur. Ümumiyyətlə başa düşülür ki, əgər bir ölkənin əksəriyyəti müsəlmanlardan ibarətdirsə, müsəlmanların şəriət qanunlarını qəbul etmək hüququ daha doğrusu, öhdəliyi var. Əgər onlar Qurani-Kərimə inanırlarsa və eyni zamanda Qurani-Kərimin insan fəaliyyətinin hər bir sahəsinə aid olan və insanın həyatın hər sahəsində necə davranması lazım olduğunu istiqamətləndirən əhatəli bir Kitab olduğuna inanırlarsa, bu, bu iddialarla kifayətlənmək ikiüzlülükdür. Məntiqi nəticəyə əməl edib şəriət qanunlarını qəbul etməli və onu ölkə üçün etibarlı olan yeganə qanuna çevirməlidirlər.

İndi bu bir tərəfdən deyilənlərdir. Digər tərəfdən, təklif olunan qanunvericilik problemləri - çox ciddi konstitusiya problemləri, eləcə də şəriətin demək olar ki, bütün sahələrində çox ciddi problemlər var.

Beləliklə, əvvəlcə sizə qısaca deyim ki, şəriət qanunları praktik olaraq normal həyat tərzini baxımından ideal müsəlman olmayan insanlara niyə tətbiq edilə bilməz. Əksinə, İslamı sərbəst şəkildə tətbiq edə biləcəkləri bölgələrdə o qədər geridə qalırlar ki, sual yaranır:

Könüllü olaraq islamı qəbul edə bilmirlərsə, bunu qanunun məcburiyyəti və gücü ilə necə edəcəklərini gözləmək olar? Bu və bir çox digər suallar qızgın mübahisələrin olduğu sahələrə aiddir, amma indi bu məsələnin bütün tərəflərini başa düşməyiniz üçün məqamları çox qısaca sadalayacağam. Şəxsən mən Pakistanda baş verən bu mübahisələrdə də iştirak etdim və buraya gələn bir çox alim müzakirəyə cəlb edildi.

Londonda və ya məsləhət üçün mənə müraciət edənlərə kömək etdim. Beləliklə, Pakistanda dərc edilmiş bir çox məqalədə mənim fikrim də var.

Şəriət qanundur və buna heç bir şübhə yoxdur; islam qanunu; müsəlmanlar üçün qanun. Amma məsələ ondan ibarətdir ki, bu qanun nə dərəcədə siyasi hakimiyyətin idarə olunması üçün qanunvericiliyə çevrilə bilər? Üstəlik, bir çox başqa məsələlər bu işə qarışıq. Məsələn, bir müsəlman ölkəsinin qanunlarını bütün əhalisinə diktə etmək hüququ varsa, eyni düşüncə və eyni məntiqə əsaslanaraq, əhalisinin əksəriyyəti digər dinlərə mənsub olan hər hansı bir ölkə öz qanunlarını qəbul etmək hüququna sahib olacaqdır.

Bütün dünya təkə siyasi qarşıdurma deyil, həm də siyasi-dini qarşıdurma dünyasına çevriləcək, bununla da bütün qanunlar Allaha aid edilsə də, onlar diametral şəkildə bir-birinə zidd olacaqlar. Elə bir çəşqinlik yaranacaq ki, insanlar bir xalqa bir şey, başqa bir xalqa başqa şey danışan və onlara bu qanunu xalqa tətbiq etməyi, əks halda “Mənə qarşı yalan danışacaqlar” deyən Allaha inamını itirməyə başlayacaqlar.

Beləliklə, məsələn, hindu çoxluğun qanunu müsəlman azlıqlara tətbiq edilərsə, Hindistanda nə baş verəcəyini yaxşı təsəvvür edə bilərsiniz. Əslində, Hindistan cəmiyyətinin böyük bir hissəsi irtica yolu ilə tədricən bu ekstremist tələbə doğru itələnir –(məncə, bəzi İslam ölkələrində baş verənlərə). Müsəlmanların və Hindistanın digər azlıqlarının taleyi necə olacaq? Üstəlik, bu tək Hindistan məsələsi deyil. İsrail yəhudilik qanununu - Talmud qanununu qəbul etsə nə olacaq? Mən onu oxumuşam və bilirəm ki, başqa heç bir qeyri-yəhudinin orada normal və layiqli yaşaması mümkün olmayacaq. Eyni şəkildə, Xristianlığın da, Buddizmin də öz hüquqları var.

Qanunvericilikdə iştirak

Növbəti mülahizə dövlət anlayışının özüdür. Bu, siyasət və ya beynəlxalq hüquqla məşğul olanların həll etməli olduğu ən fundamental məsələdir. Sual ondan ibarətdir ki, bir ştatda doğulan hər kəs onun qanunvericiliyində iştirak etmək hüququna malikdir.

Hökumətlərin və qanunvericiliyin idarə edilməsinin dünyəvi konsepsiyasında, hər hansı bir ölkədə doğulmuş hər kəs - dinindən, rəngindən və ya əqidəsindən asılı olmayaraq, əsas fundamental vətəndaş hüquqlarını əldə edir. Bu hüquqlar arasında ən mühümü isə, heç olmasa, qanunvericiliyin formalaşmasında iştirak etmək şansıdır.

Təbii ki, partiyalar gəlir və gedir; Bu gün çoxluq təşkil edən partiyalar sabah azlıq partiyalarına çevrilə bilər. Hər kəsin arzusu yerinə yetirilmir və ya həyata keçirilmir, amma prinsipə, hər kəsin ədalətli şansı və bərabər şansı var ki, heç olmasa ümumi prinsip məsələlərində öz sözünü müxalifətə çatdırsın. Bəs bir şəriət və ya bir din həmin ölkənin qanunu kimi tətbiq edilərsə, nə baş verər? Əgər bir ölkədə müsəlman qanunu tətbiq edilsəydi, eyni torpağın sakinləri olan bütün qalan insanlar qanunvericilikdə heç bir söz hüququ olmadan eyni ölkənin ikinci, üçüncü və ya dördüncü dərəcəli vətəndaşları hesab edilməli idilər. Amma bununla da bitmir, problem İslamın özündə daha da mürəkkəbdir, çünki İslamın Allah tərəfindən nazil etdiyi bir Kitab var və müsəlman alimləri Kitabı şərh etmək hüququnun olduğunu iddia edirlər.

Din alimlərinə tabe olan qanunverici orqan

Fikir ixtilafı məsələlərdə qanunverici orqan Qurani-Kərimi dərk etməkdə ixtisaslaşan və ya Qurani-Kərimi dərk etməkdə ixtisaslaşdığını iddia edən belə alimlərin sxolastik rəyinə tabedir. Onların qarşılıqlı münasibəti necə olacaq? Qanunvericilik üçün bir orqan seçilir. Onlar qanun qoyurlar və bəzi İslam alimlərindən belə eşidilir: “Sizin qanun olaraq təklif etdiyiniz şey İslamın təməl prinsiplərinə ziddir. İslamda belə cəfəngiyyata yer yoxdur”.

Kimin səsi eşidilməlidir? Bir tərəfdən, Allahın bu insanlar üçün danışacağı aydındır, ancaq belə görünür. Digər tərəfdən, ölkə sakinlərinin əksəriyyətinin səsi eşidiləcək. Beləliklə, dilemma praktik olaraq həll olunmaz hala gəlir.

Zamanla bütün dinlər təriqətlərə bölündü

Ancaq bu hamısı deyil. Mənbədə hər bir din bir və vahid və ayrılmazdır, lakin siz zaman keçdikcə din ayrılmağa, içəridə parçalanmağa və çoxalmağa başlayır və sayca getdikcə daha çox olur ki, eyni inanc məsələn, İsa Kristas dövründə tək bir xristianlıq olan bu din yüzlərlə xristianlığa çevrildi.

Fərqli məzhəblərin baxış bucağından baxdıqda, tək mənbənin rəngi fərqli görünür. Müxtəlif rəngli eynəklər müxtəlif məzhəblərin müxtəlif ardıcılıarı tərəfindən istifadə olunur.

Eyni şey İslama da aiddir. Söhbət təkə Sünni İslam və Şiə İslamından və onların şəriəti necə şərh etməsindən getmir. Şiə İslamında şəriətin təfsiri bir-birindən fərqli olan 34 məzhəb var. Yenə sünni İslam daxilində şəriətin şərhini bir-birindən fərqli olan ən azı 34 məzhəb var. Fərqli məzhəblərdən heç iki üləmanın həmfikir olmadığı məsələlər var - təkə səthi məsələlər deyil, hətta əsas məsələlər də. Siz yalnız Munir Sorğu [Komissiya] Hesabatını oxumalısınız¹. [Pakistanın] Ali Məhkəməsinin sədri, hakim Munir 1953-cü ildə anti-Əhmədiyyə iğtişalarının əsas səbəblərini və iş rejimini araşdırmaq üçün təyin edilmiş iki hakimdən biri idi. Kim cavabdeh idi, kim yox idi?

Müsəlmanı necə təyin etmək olar?

Təhqiqat zamanı Ədliyyə Münir qarşısına çıxan hər bir müsəlman alimdən islamın digər məzhəblər tərəfindən də məqbul sayıla biləcəyi, hamıya eyni dərəcədə şamil oluna bilən və bizim köməyimizlə bizə aid olan bir tərifi bildiyini soruşdu. "Bəli, bu müsəlmandır və bu müsəlman deyil. Hesabatda Ədalət Münir bildirir ki, bütün müsəlman alimlərindən heç bir iki alim sorğu-sual edilməyib, İslamın nə olduğu ilə bağlı vahid tərifdə razılığa gəlməyiblər.

Müəyyən bir alimin məsələsində o, bunun üzərində düşünmək üçün bir az daha vaxt istədi və Ədalət Münirlə ortaq olan Ədalət Kəyaninin çox özünəməxsus yumor hissi var idi. Onun cavabı belə oldu: "Mən sizə əlavə vaxt verə bilmərəm, çünki bu sual üzərində düşünmək üçün artıq 1300 ildən çox vaxt sərf etmişiniz. Bu kifayət deyil?"

Əgər on üç əsr, üstəlik bir neçə il İslamın əsaslarını - onun tərifinin nə olduğunu - müəyyən etmək üçün kifayət etməyibsə, sənə daha nə qədər vaxt lazımdır?"

Beləliklə, bu çox ciddi bir problemdir. Bir məzhəbin şəriət təfsiri tətbiq olunarsa, yalnız qeyri-müsəlmanlar ölkə qanunvericiliyində iştirak etmək üçün əsas hüquqlardan məhrum edilməyəcək, həm də İslam daxilində bu hüquqdan məhrum ediləcək bir çox təriqət olacaqdır.

1. 1954-cü ildə Pəncab iğtişalarını araşdırmaq üçün 1953-cü il Pəncab II Qanununa əsasən yaradılan istintaq Məhkəməsinin hesabatı. [Naşir]

Şəriət qanunlarına hansı təriqətin təfsiri tətbiq olunmalıdır?

Yenə də bir çox başqa problem var. Məsələn, bəzilərinə görə, bir cinayətə görə cəzalandırma şəriət konsepsiyası başqa bir təriqətdən o qədər fərqlidir ki, İslam dünyada eyni məsələdə o qədər fərqli şəkildə tətbiq ediləcək ki, bu, qeyri-müsəlman

dünyasında dəhşətli təəssürat yaradacaq. Eyni cinayətə görə bir cəzanı burada, digərini isə orada tövsiyə edən bu iman nədir? Bəzi başqa yerlərdə də bunu etmək lazımdır və bu, heç də cinayət deyil.

Bu və bir çox bu kimi məsələlər şəriətin tətbiqi məsələsini demək olar ki, qeyri-mümkün edir. Üstəlik, digər məzhəblərin də təməl hüquqları bir çox mümkün vəziyyətlərdə pozulur və ya tapdalanır. Məsələn, spirtli içkilərin qəbulu ilə bağlı; İslamda spirtli içki haramdır, yaxşı, amma bunun cəzalandırılma bilən cinayət olub-olmaması və cəzanın, əgər varsa, bu dünyada insan tərəfindən təyin edilib-edilməməsi sualının özü də çox açıq bir məsələdir. Bu, mübahisəli məsələdir və hələ də bütün iştirakçılar tərəfindən razılaşıdırılmayıb. İçməyin cəzası nədir? Qurani-Kərim heç bir cəzadan bəhs etmir. Bu, əsas qanundur, Qanun Kitabıdır və bəzi alimlərin bəzi rəvayətlərindən belə nəticə çıxarırlar ki, cəza “filan” olmalıdır. Ancaq bu nəticə çox uzaqdır və ənənələrin özləri də başqaları tərəfindən həqiqi olmamaq üçün etiraz edilir.

Beləliklə, təkcə müsəlman cəmiyyətinin deyil, qeyri-müsəlman cəmiyyətinin də böyük bir hissəsi özlərində şübhə doğuran səbəblərə görə cəzalandırılacaqmı? Etibarlı olub-olmamasından asılı olmayaraq məsələ budur. Bununla belə, hər yerdə ekstremistlər var, xüsusən də şəriətin tətbiqi edilməsi üçün gedənlər.

Başqalarının fikrinə tamamilə dözümsüz olan bir çox ekstremist tapa bilərsiniz. Deməli, belə boz ərazilər də ekstremistlər tərəfindən şübhəsiz ərazilər kimi qəbul ediləcək. Onlar deyəcəklər: “Bəli, biz bilirik. Bizim fikrimizdir. Bu, bizim düşüncəmizin orta əsr alimi tərəfindən dəstəklənən fikirdir. Və bu qanundur.

Şəriət qanunlarının qəbulu üçün Pakistan hökumətinin üzlaşdiyi çətinliklər

İndi bu fərq çox yaxınlarda Pakistanda müzakirələrlə nəticələndi və baş nazir Nəvaz Şərif sonda heç bir məzhəbin şəriətinin qəbul edilməyəcəyinə qərar verməli idi.

Pakistanda qəbul edilən qanun budur ki, onlar Quranın üstünlüyünü qəbul edəcəklər və əsas Quran təliminə zidd heç bir qanunun qəbul edilməyəcəyinə razı olacaqlar. Amma bundan başqa, Allahdan gələn qanunvericilik göstərişləri kimi qanunlardan qaynaqlanan heç bir qayda və qaydaları qəbul etməzlər. Deməli, bunu tək qoysaq, şəriətdən geriyə qalanlar Qurani-Kərimdə bəyan edilən ümumi prinsipdir və bu prinsip əsasında ölkə qanunlarının islamaşdırılmasına cəhd ediləcəkdir.

İndiyə qədər yaxşı. Düşünürəm ki, baş nazir özünü çox çətin vəziyyətdən çıxara bildi, amma çox keçmədi. Üləma artıq onun boğazındadır. Həmçinin, onlar təkid edirlər ki, şəriət məhkəməsi nəinki davam etdirilməli, orada artıq şəriət məhkəməsi fəaliyyət göstərməlidir, həm də onun səlahiyyətləri artırılmalıdır. Qanunun İslama uyğun olub-olmaması ilə bağlı son səlahiyyət Şəriət Ali Məhkəməsinə verilməlidir.

Beləliklə, yenə də güc balansı ölkənin seçilmiş üzvlərindən ekstremist mollalara keçəcək. Beləliklə, siz tətbiq edilməsi qeyri-mümkün olan bir şeyi qəbul etdikdən sonra, bu, həmişə müxtəlif bəlalara səbəb olacaq və daha ağırlaşmalar olmadan davam etməyiniz mümkün deyil.

İndiki Müsəlmanların Həyat tərzini əsl İslami deyil

Çətinliklərdən biri də budur. Ancaq başqa bir çox vacib çətinlik sahəsi var; yəni əksər ölkələrdə müsəlmanların həyat tərzini əsl və dərinləndirilmiş müsəlman deyil. Görürsən, beş vaxt namaz qılmaq üçün şəriət qanunu tələb etməsən. Şəriət qanunlarından tələb etməsən ki, sizi vicdanlı aparsın. Siz həqiqəti deməyə və məhkəmədə şahid kimi görünməyinizə və ya şahid kimi görünməyinizdən asılı olmayaraq, vicdanla və doğruluqla şəriət qanununun tətbiq edilməsini tələb etməsən.

Oğurluğun günün qaydasına çevrildiyi cəmiyyət; iğtişaş, xaos, başqalarının hüquqlarının qəsb edildiyi, məhkəmələrin düz danışan adama nadir hallarda şahidlik etdiyi, murdar dilin adi ifadə tərzini olduğu, insan davranışında ədəb-ərkan qalmadığı yerdə - şəriətdən nə gözləyirsiniz? Şəriət qanunu həqiqətən belə bir halda necə tətbiq edilə bilər, sual budur.

Şəriət Qanununun Tətbiqi üçün Tələb olunan Münasib Atmosfer

Mən bu suala başqa formada cavab vermişəm və bu, təbii ki, qaldırılmışdır və indiyə qədər həqiqətən məsələni həll edə biləcək hər hansı cavab eşitməmişəm.

Məsələ burasındadır ki, hər bir ölkənin iqlimi var və o iqlimdə bütün floralar inkişaf edə bilməz. Xurma səhralarda çiçəklənir, lakin soyuq şimalda deyil. Eynilə, gilə səhrada əkilə bilməz; onlar xüsusi iqlim tələb edir. Şəriət də xüsusi iqlim tələb edir, əgər o iqlimi sən yaratmırsansa, şəriəti tətbiq etmək olmaz.

Hər bir peyğəmbər - təkə Məhəmməd (s.a.s) peyğəmbər deyil, - ilk növbədə Allahın qanununun məcburi olaraq deyil, öz iradəsi ilə tətbiq edilməsi üçün sağlam mühit yaratmışdır. Cəmiyyət hazır olanda isə qanunlar bütövlükdə məcəllə üzə çıxana

qədər getdikcə daha da irəli sürülür və sərtləşirdi. O cəmiyyət din qanununun yükünü daşımağa qadir idi, istər “şəriət qanunu” deyirsiniz, istərsə də başqa bir qanun.

Məsələn, oğurluğun adiləşdiyi, yalan danışmağın sadəcə gündəlik iş olduğu bir cəmiyyətdə şəriət qanunlarını qəbul edib, oğurluq edənlərin əlini kəssən, nə olacaq? Şəriətin məqsədi budurmu? Söhbət təkcə dinlə bağlı həssaslıq məsələsi deyil. Şübhəsiz ki, Allahın iradəsi yerinə yetiriləcək, lakin Allahın bizdən istədiyi kimi nizamlı şəkildə yerinə yetiriləcəkdir.

Şəriət Qanunu hakimiyyəti ələ keçirmək üçün bəhanə kimi istifadə olunur

Mən bəzi siyasi liderlərə təklif etdim ki, bütün müsəlman alimlərini əvvəlcə Pakistanın kiçik bir şəhərində islahat etməyə dəvət etsinlər, sonra isə şəriəti orada tətbiq etsinlər. Məsələn, Faisalabad kiçik bir şəhər və ya korrupsiya əməlləri ilə məşhur olan, əsasən tacirlərin yaşadığı böyük bir şəhərdir. Mən təklif etdim ki, üləma Pakistanın hər yerindən dəvət edilsin ki, əvvəlcə o tək şəhərin cəmiyyətində islahatlar aparılsın. O şəhərin əhalisi şəriət yükünü daşımaq iqtidarında olduqda, hökuməti içəri dəvət etmək və şəriət qanunlarının idarəsini öz üzərinə götürmək lazımdır.

Amma bu baş verməyəcək. Onların vecinə deyil. Onlar narahat deyil. Onları şəriət qanunlarını tələb etməyə sövq edən İslam sevgisi deyil. Sadəcə olaraq hakimiyyətə çatmaq, hakimiyyəti ələ keçirmək və Allah adına cəmiyyəti idarə etmək üçün alətdir. Onsuz da cəmiyyəti korrupsionerlər, qəddar insanlar idarə edir, lakin bu, insan adına edilir. Buna müəyyən dərəcədə dözmək olar, lakin Allahın adı ilə vəhşiliklər törədildikdə, bu, mümkün olan ən pisdir - insanın başına gələ biləcək ən çirkin şeydir.

Beləliklə, dünyanın hər hansı bir yerində din qanununun qanuni ödəniş vasitəsi kimi tətbiq edilə biləcəyi sualı üzərində düşünməyə başlamazdan əvvəl dəfələrlə düşünməliyik. Şəxsən mən buna şübhə edirəm. İndi mən bir müddət işi dayandırırım. Əgər ikinci suala müraciət etmək üçün vaxtın olduğunu düşünürsənsə, mən bunu edəcəm. Yoxsa, oturub bunu müzakirə edəcəyik - mən artıq demişəm.

SUAL-CAVAB SESSİYASI

Çıxışdan sonra məruzəçiyə çoxsaylı suallar verildi və aşağıda onlardan bəzilərinin cavabları verilmişdir. Təəssüf ki, qeyd olunduğu kimi, bəzi suallar düzgün qeyd edilməmişdir, lakin cavablar sualın nə ilə bağlı olduğunu göstərir.

SUAL-Qərb dünyasında şəriətlə bağlı xüsusi çaşqınlıq var...

CAVAB - Bu suala görə təşəkkür edirəm. Amma fikirləşdim ki, belə suallar müzakirə sferasından kənardadır.

Müzakirə etdiyimiz məsələ ondan ibarətdir ki, dini qanunu hansısa dövlətin, yaxud bu məsələ ilə bağlı hər hansı digər dinin ölkənin qanunu kimi qəbul etməsi mümkündürmü?

Mən inanıram ki, mümkün deyil. Bunu səmimi və hərarətlə arzulasanız belə, mümkün deyil; Allahın adı ilə, o zaman belə mümkün deyil. Biz dindən çox uzaqlaşmışıq. Biz münafiq olmuşuq. Bütün bəşər cəmiyyəti ikiüzlü olub. Siyasətdə də, cəmiyyətdə də hər yerdə ikiüzlülük var. İkiüzlülük isə dürüstlüyün çiçəklənməsinə imkan vermir. Bu, Allahın sözünün kök salmasına imkan vermir. Əsas problem budur.

SUAL-Mənə elə gəlir ki, biz həqiqətən də köhnə dövrlər üçün gələn qanunu müasir dövrə tətbiq edə bilmərik. İzah edin.

CAVAB-Mən bu sualı dərinləndirən öyrənmişəm. İnanıram ki, dinin prinsipləri insan psixikasında dərin kök saldıqda, daimi və universal ola bilər. İnsan psixikası dəyişməzdir.

Qurani-Kərim də məhz bunu iddia edir. Bu, din-ül-fitrədir, yəni insan fitrətinə əsaslanan iman və ya qanundur. Və həmçinin la tabdeela li xalkillah, yəni Allahın

yaratması və sizdə yaratdığı hər şey, ixtiyar, vəsiyyətlər və s. və bir şeyi etmək və ya etməmək üçün əsas meyl, bunların hamısı eyni olaraq qalır.

Nəticə etibarilə, insan psixikasında kök salan istənilən qanun həm də universal və daimi olmalıdır. Lakin Qurani-Kərim bununla da bitmir. Bu həqiqəti inhisara almır. Daha sonra deyilir ki, bütün dinlər öz yaranma mərhələlərində və inkişaf mərhələlərində əsas etibarilə eyni idilər və onların hamısı insan təbiəti ilə bağlı olan əsas həqiqətləri daşıyıblar. Buna Qurani-Kərimdə “dinül-qayyimə” deyilir. Burada deyilir ki, hər bir dini təlimdə üç əsas xüsusiyyət vardır:

Birincisi, Allahla əlaqəni düzəltmək; dürüst və Ona sadıq olmaq.

İkincisi, Ona ibadət etmək. Qurani-kərimdə ibadət sadəcə ağız sözü ilə ehtiram göstərmək deyil, Allahın sifətlərini qazanmağa çalışmaq deməkdir.

Üçüncüsü, insanlara xidmət etmək və ehtiyacı olanlar yolunda xərcləmək.

Bunlar Qurani-Kərimə görə bütün dinlər üçün ümumi olan üç əsas qoldur. Lakin zaman keçdikcə və interpolyasiya yolu ilə sonradan dəyişdirildi. Deməli, yeni iman deyil, dəyişikliyin düzəldilməsi lazımdır. Hər peyğəmbərin zühuru ilə də belə olub.

Deməli, bu çox mürəkkəb sualdır və həm də müzakirə etdiyimiz məsələ ilə birbaşa əlaqəli deyil. Ümid edirəm ki, bu qədər kifayətdir.

İslam qanununun və ya hər hansı digər dini qanunun tətbiq oluna biləcəyi sualına gəlincə, mən “yox” deyirəm, çünki bu, dinlərin öz ruhuna ziddir! Qurani-Kərim buyurur:

نُيِّدَلَا يَفْ هَا زَكَا أَلْ

“*Lə İkrəhə fiddin*” (*əl-Bəqərə, 2:257*)

(1. Dində məcburiyyət olmamalıdır (*Bəqərə surəsi, 257*).

Bu, əlbəttə ki, Qurani-Kərimin ifadəsidir, lakin heç vaxt dəyişdirilə bilməyən universal bir ifadədir. Bu, qanunların necə daimi və universal ola biləcəyinə bir nümunədir. İman məsələlərində məcburiyyət yoxdur deyir. Heç bir məcburiyyət mümkün deyil və heç bir məcburiyyətə icazə verilmir.

Beləliklə, burada sual yaranır: Əgər bir din başqa din və məzhəblərə mənsub insanların da yaşadığı cəmiyyətə öz qanunlarını tətbiq edərsə, bu ayə sizin zorlama cəhdinizə qarşı necə dayanacaq? Təkcə başqa dindən olan insanlarla deyil, eyni dindən olan və istəməyən insanlarla da. Deməli, əsas sual budur. Buna görə də nəticə budur ki, məcburiyyət dində alət deyil və şübhəsiz ki, dində etibarlı alət deyil.

İslamda məcbur etmək hüququna malik olan yeganə hakimiyyət İslamın banisi Məhəmməd peyğəmbər idi. Niyə? Çünki o, İslamın canlı nümunəsi idi və xasiyyətini

soruşduqda, müqəddəs həyat yoldaşı Həzrəti Aişə onun canlı Quran olduğunu söylədi.

Deməli, başqalarının imanını həqiqi mənada etibar edə bilən və islahın zorla ediləcəyini hiss etdiyi yerdə məcburiyyətdən istifadə etməyə icazə verilə bilən yeganə şəxs Həzrət Peyğəmbər (s) idi. Halbuki Allah Qurani-Kərimdə ona xitab edərək buyurur:

إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ لَّسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُضَيِّطٍ

(İnnəmə əntə muzəkkir ləsta aleyhim bi musaitir) (Əl-Ğaşiyyə surəsi, 88:22-23)

Çünki sən ancaq bir nəsihətçisən. Sən onların üzərində nəzarətçi deyilsən (Qaşiyyə surəsi, 88:22-23). [Nəşriyyatçı]

Sən ancaq xəbərdar edənsən. Artığı lazım deyil. Məcbur etmək səlahiyyətiniz yoxdur. Siz polis rəisi deyilsiniz. Musaytir məhz polis rəisidir. Ona görə deyirəm ki, nə məcbur etmək olar, nə də Allah icazə verir. Üstəlik, müsəlmanın müsəlman qanunlarına tabe olmasına nə mane olur? Niyə o, bütün qanunvericiliyin dəyişdirilməsini gözləməlidir?

İslam, Xristianlıq və Hinduizmin əksəriyyəti ölkənin qanunu olmadan tətbiq edilə bilər. Bundan əlavə, müasir siyasi mütəfəkkirlər tərəfindən qəbul edilən ümumi prinsip dinin siyasətə və siyasətin dinə qarışmasına icazə verilməməsidir.

Müdaxilədən danışırım, əməkdaşlıq deyil. Əməkdaşlıq eyni mövzunun ikinci hissəsidir. Beləliklə, əgər bir cəmiyyətə öz dini istəklərinə uyğun yaşamağa icazə verilirsə, nə üçün aidiyyəti olan dini qanun ölkənin qanunu olmalıdır?

Artıq Pakistanda şəriət qanunlarının necə iflasa uğradığına dair bir misal gətirirəm. Mərhum general Ziya rejimi dövründə müsəlman şəriət məhkəmələri də yaradılmışdı. Və seçim polisin ixtiyarında idi ki, ya cinayətkarı ittiham edib onu Müsəlman şəriət məhkəməsi vasitəsilə yönləndirsin, ya da onu adi məhkəmədən keçirsin. Nəticəni bilirsinizmi? Müsəlmanların Şəriət Məhkəməsində demək olar ki, heç bir işə baxılmadı, çünki polis rüşvətin qiymətini qaldırmışdı və onlar hamını hədələdilər ki, adi rüşvətin ikiqat qiymətini verməsələr, işi şəriət məhkəməsi vasitəsilə aparacaqlar.

Bu, xalis nəticə idi. Və siz təəccüblənəcəksiniz ki, minlərlə mümkün seçimdən iki və ya üçü şəriət məhkəməsi vasitəsilə, həm də siyasi təzyiqlər nəticəsində yönəldilib. Çünki bəzi siyasi partiyalar öz düşmənlərini cəzalandırmaq istəyirdilər və bu kimi işlərin şəriət məhkəməsi tərəfindən həll olunmasını istəyirdilər.

Deməli, bu, həyatın reallığıdır. Bunu necə dəyişə bilərik?

SUAL-Bəs yeni peyğəmbərlər gələrkən qanunların dəyişdirilməsinin səbəbi nədir?

CAVAB-Əvvəlcə onu deyim ki, bu ümumiləşdirmə çox cəsarətlidir. Çünki din tarixini öyrənəndə elə deyil ki, hər peyğəmbər əvvəlki peyğəmbərin vəhyinin qanununu dəyişmək üçün gəlsin.

Çox vaxt peyğəmbərlər qanunu dəyişdirməkdənsə, onu gücləndirmək və islah etmək üçün gəlirdilər. Məsələn, yəhudiliyin tarixini öyrənsəniz, hətta İsa Kristasa qədər heç bir yeni qanunun qəbul edilmədiyini və ya tətbiq olunmadığını görəndə təəccüblənəcəksiniz. Onlar xalq tərəfindən dəyişdirilmiş və ya tərk edilmiş, peyğəmbərlər tərəfindən onları islah etmək, insanlara tətbiq etmək və orijinalı ilə yenidən şərh etmək üçün səylər göstərilmişdir.

Beləliklə, dünyanın əsas dinlərinin öyrənilməsi ilə bizə açıqlanan din tarixi tamam başqa bir hekayədən bəhs edir. Məsələn, Çinə müraciət edin. Tao bir təlimlə gəldi. Bu təlimin heç bir zərrəsi Konfutsi tərəfindən dəyişdirilməyib. Bu, sonuncu tərəfindən gücləndirilən və yenidən şərh edilən eyni təlim idi.

Amma razıyam. Qurani-Kərim də bəzən qanunların dəyişdirilməsini müsbət şəkildə diktə edir. Bununla belə, sual yaranır ki, onlar əsaslarla dəyişdirilib, yoxsa səthi? Və onlar necə dəyişdirilir? Onların əlavə dəyişiklik tələb edib etməməsindən asılı olmayaraq, bu həm də çox vacib sualdır və mənim cavab verməli olduğum əsl sualdır. İndi mən tarixdən, təbiət qanununun dəyişməsindən İslamın son hökmü ilə nəticələnən üç misal gətirirəm.

Yəhudilikdə israililərin fironları tərəfindən uzun müddət zülmə məruz qaldıqlarına görə, onlar haqlı olduqları halda belə, bu insani cəsarət və itaətsizlik keyfiyyətini itirmişdilər. Onların haqlı qisasını almaq onların gücündən kənar bir şey idi, çünki onlar çox uzun müddət tapdalanmışdılar. Bu, bəzən Hindistanda Kəşmirililərin başına gələnlərə bənzəyir: amansız rəftar edilənlər bir müddət sonra deməyə başladılar: “Yaxşı, biz güclü düşmənimizi bağışlayırıq, zəif düşməni yox.

Deməli, bu cür təhriflər ortaya çıxanda qanun sadəcə olaraq edilən səhvi düzəltmək üçün müvəqqəti qanun olmalıdır. Mozaikanın qisas qanunu ilə bağlı baş verənlər də məhz budur: dişə diş, gözə göz. Və o qədər vurğulandı ki, sanki əfv üçün yer yox idi.

Bu qanun uzun müddət tətbiq edildi. Sonra İsa Kristas gəldi. O vaxta qədər yəhudilər bağışlamağın adını unutmuşdular. Onların nəyə gəldiyini bilmək üçün Şekspirin Şilokunu oxumaq kifayətdir. Əgər İsa Kristas onlara da qisas almağa icazə versəydi, ürəkləri qatılaşmış insanlar heç vaxt bağışlamazdılar. Deyərdilər ki, qisas da caizdir; niyə qisas almırsınız? Öz dərdlərini dindirmək üçün.

Beləliklə, İsa onlardan qisas hüququnu aldı, lakin bu əmr daimi ola bilməzdi. Bunlar bəzən səthi təlimlərin açıqlandığı sahələrdir, ancaq müəyyən dövrlər üçün, tarixi dövrlər üçün və daimi deyil. Sonra Qurani-Kərim gəlir və Qurani-Kərimdə qeyd olunan məsələ ilə bağlı qanun belədir:

فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ

(Fa man afaa Va aslaha fe ecrohu alallah) (Şura surəsi, 42:41)

(Bağışlayan və islah edəni Allah mükafatlandıracaq)

“Sizin qisas almaq hüququnuz var. Bütün ayədə belə deyilir: “Sizə zülm edildiyi zaman intiqam almağa haqqınız var. Amma sizə zülm edildiyi ölçüdən artıq deyil. Bu bir prinsipdir. İkincisi, siz də bağışlaya bilərsiniz, lakin qeyd-şərtsiz deyil. Siz ancaq bağışlamağınız islah olduğu halda bağışlaya bilərsiniz; cinayəti təbliğ edirsə, onda bağışlaya bilməzsən.

İndi bu, eyni düşüncənin inkişafının zirvəsində dayanan Quran versiyasıdır. Və mən dünyanın müxtəlif yerlərindən olan bəzi bəhai dostlarla, bəzi başqa alimlərlə görüşdüm - çox səyahət etmişəm - və həmişə onlara aşağıdakı problemi verirəm: Xahiş edirəm bu qanunu zamanın yeni tələblərinə uyğun olaraq dəyişdirməyə çalışın.

1. Kim bağışlasa və əməli islah olunsu, onun mükafatı Allah yanındadır (Şura surəsi, 42/41). [Nəşriyyatçı]

İndiyə qədər mən bu son qanunda hər hansı dəyişiklik təklif edə bilən bir nəfərə rast gəlməmişəm.

Deməli, qanunlar dözümlüdürsə, uzlaşmaqlıdırsa və prinsiplərə söykənsə və həm də insan psixikasına köklənibsə, mənəcə, onların dəyişdirilməsinə ehtiyac yoxdur. Amma yenə deyirəm, bu, əsas müzakirədən kənar müzakirədir. Odur ki, xahiş edirəm, ümid edirəm ki, bu kifayət edər və biz onların vermək istədikləri hər hansı digər sual üçün digər qonaqlara müraciət edəcəyik.

SUAL-Zəhmət olmasa “şəriət” və “din” arasındakı fərqi izah edin.

CAVAB - Təşəkkür edirəm. Görürsünüz ki, din hər hansı bir fəlsəfəyə, hər hansı bir məzhəbə, davranış tərzilərinə qəbul etdiyiniz hər hansı bir şeyə şamil edilə bilən bir sözdür. Məsələn, bəzi müsəlman alimlərinin fikrincə, müşriklərin heç bir dini yox idi və onların dini olduğuna görə nifrət edərdilər. Halbuki Qurani-Kərim onlara xitab edərək buyurur:

لَكُمْ دِينَكُمْ وَلِي دِين

(Lakum dinukum və liya din) (Kafirun surəsi, 109:7)

1. Sizin dininiz sizə, mənim dinim mənədir (Kafirun surəsi, 109:7).

“Sənin inancın var, mənim də öz inamım”. Deyildikdə:

الدِّينِ فِي إِكْرَاهٍ لَا

Lə ikrahə fid-din (Bəqərə surəsi, 257)

“Dində məcburiyyət yoxdur”

Din sözü insanların həyat qaydaları üçün qəbul etdikləri hər bir kursu əhatə edir. Bu, təkcə Allaha iman deyil. Hətta Allahı inkar etmək də din ola bilər.

Şəriət isə Allah anlayışı üzərində qurulub. Beləliklə, bir dinin əsası bu inanc üzərində qurulur:

1. Allah var

2. İnsanın öz taleyini necə formalaşdıracağına dair istəklərini də aşkar edən və

3. Həmin iradənin müəyyən qanunlar və ya prinsiplər şəklində müəyyən edildiyi halda; buna şəriət deyilir. İslamın olması mütləq deyil. Hər dinin öz şəriəti var.

İndi sual budur ki, şəriət qanununun bir hissəsi olmadığı halda qəbul oluna bilərmi? İcmamızdan bir misal gətirə bilərik ki, bu, heç də qeyri-mümkün deyil.

Fakt budur ki, dünyanın demək olar ki, hər bir ölkəsi öz cəmiyyətinin üzvlərinə fikir ayrılıqlarını arbitraj yolu ilə qarşılıqlı şəkildə həll etməyə icazə verir. Və mənim bildiyimə görə, əksər ölkələrdə arbitraja qanun o qədər hörmətlə yanaşır ki, geri dönməz arbitraj hər iki tərəf tərəfindən imzalanırsa belə, Ali Məhkəmə bu qərarı ləğv etməz.

Biz Əhmədiyyə İcmasında Qazaa İdarəsi və qazilər yaratdıq. Mübahisələrini və problemlərini həll etmək üçün ümumi qanuna müraciət etmək istəməyən bütün əhmədilər Qazaa-ya gələrək könüllü olaraq Və heç bir məcburiyyət olmadan mübahisəmizi Quran Qanunu ilə həll etməyinizi tələb etdiyimiz bir sənəd imzalayırlar. Və belə olan halda heç bir hökumət heç vaxt müdaxilə etməyib, heç bir hökumət onun keçməsinə mane olmayıb.

Eynilə, ibadətə gəlincə, bu, hər yerdə davam edən davamlı bir prosesdir. Pakistandakı Əhmədilərdən başqa hər kəs Allaha istədiyi kimi ibadət etməkdə azaddır və ya azad olmalıdır, lakin bu başqa məsələdir. Əks halda heç bir qanunla ibadətə keçməsinə mane olmaq cəhdi qətiyyətlə yoxdur.

Normalda həyatın əksər sahələrində şəriət qanuna çevrilmədən tətbiq oluna bilər.

SUAL-Siz öz mühazirənizdə bildirdiniz ki, Pakistanın Baş naziri Nəvaz Şərif Qurani-Kərimə istinad edərək Pakistanda şəriətin qaydalar olmadan qanun olmasına qərar verib. Ancaq bunun praktik bir yol olmadığını görürsünüz. Müşahidə etdim ki, siz bu mövzunu çox dərindən öyrənmişiniz. Beləliklə, bir ölkənin qəbul etməli olduğu qanunvericiliyin növü ilə bağlı fikrinizi soruşmaq istəyirəm. Şəriət rədd edilməlidirmi? Dəyişdirilməlidirmi? Bu, dünyəvi qanunvericilik növü olmalıdırmı? Sizcə çıxış yolu nə olmalıdır?

CAVAB - Müraciət zamanı toxunmalı olduğum bu suala görə çox sağ olun. Məsələ burasındadır ki, İslamda hökumət anlayışı çox mühüm məsələdir və biz daha irəli getməzdən əvvəl həll edilməlidir.

Mən bu məsələni dərinlən öyrənmişəm. Keçən əsrdə bu mövzuda danışan, çox yazan və məsələni düzgün həll edə bilməyən müsəlman alimlərini araşdırdım. Əgər İslam Allahı təmsil edən bir hökumət təklif edirsə, o zaman məsələyə tamamilə başqa rəkursdan baxmaq lazımdır.

Digər tərəfdən, İslam müxtəlif dinlər və müxtəlif insanlar üçün ümumi olan bir idarəetmə sistemini təklif edərsə, tamamilə fərqli bir dünyagörüşü ortaya çıxacaq.

Fikrimcə, birincisi belə deyil, çünki İslam hər hansı bir dindən və hər hansı bir siyasi sistemdən daha çox dünyəvi idarəetmə tipini tələb edir. İndi bu bəziləri üçün təəccüblüdür, amma mən Qurani-Kərimdən sitat gətirərək fikri sübut edə bilərəm. Dünyəvilinin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, iman, din, rəng, məzhəb və qrup fərqlərindən asılı olmayaraq mütləq ədalət həyata keçirilməlidir. Bu, mahiyyət etibarını ilə dünyəvilinin əsl tərifidir və Qurani-Kərimin dövlət məsələlərində bizə tövsiyə etdiyi də budur; işlər necə aparılmalı və dövlət necə idarə olunmalıdır. Qurani-Kərim buyurur:

بِالْعَدْلِ يَأْمُرُ اللَّهُ إِنَّ

(İnnəllahə yəmurur bil-ədl) (Nəhl surəsi, 16:91)

“Allah sizə həmişə ədalətli olmağı əmr edir”. Və sonra mövzunu deyərək inkişaf etdirir:

أَقَّ هُوَ أَوْ هُوَ اَعْدُوا تَعْدُوا أَلَّا عَلَى قَوْمِ شَنَانٍ يَجْرِمَنَّكُمْ وَلَا

(Va laa yajrimannakum shana'aano qaV-min alaa allaa ta'dilu. I'dilu huva aqrabu lit-taqvaa (Surah al-Maa'idah, 5:9)

“Sizinlə başqa bir qövm arasında olan heç bir düşmənçilik sizə mütləq ədalətdən uzaqlaşmanıza imkan verməməlidir. Həmişə ədalətli olun, bu, haqqa daha yaxındır”.

Hökumət olaraq öz məsuliyyətinizi yerinə yetirərkən, mütləq ədaləti nəzərə alaraq, bu məsuliyyətlərdən imtina etməlisiniz. İndi bir hökumətin əsas mövzusu mütləq ədalət bərqərar olduğu halda, İslam qanunu qeyri-müsəlmanlara necə tətbiq edilə bilər? Çünki ədalətə zidd olardı və bu qədər ziddiyyətlər yaranardı?

Beləliklə, əgər bu mərkəzi özəyi dərinlən öyrənsəniz, buna verdiyim və ya düzgün şərh olduğunu başa düşdüyüm şərhin də İslamın Müqəddəs Banisinin (Allahın salavatı və salamı olsun) təcrübəsindən sübut edilmiş şərh olduğunu görəndə

təəccüblənəcəksiniz. O, hicrətdən sonra Mədinədə oraya köçərkən onu dini lider kimi deyil, siyasi lider kimi qəbul edən yəhudi və digər icmalarla təmasda oldu. Onlar razılaşdılar və bu, bütün mübahisələri ona aid etmək və müxtəlif tərəflər arasında bütün mübahisələri həll etmək üçün onun üstün hökmünə etibar etmək üçün Mədinə Nizamnaməsi adlanır. İslam şəriəti o dövrdə artıq nazil olmuşdu. Yəhudilər hidayət və ya qərarlar üçün onun yanına gəlirdilər. O, şübhəsiz ki, hər dəfə onlardan soruşurdu: “İstəyirsiniz ki, mübahisəniz yəhudi şəriəti ilə həll olunsun, yoxsa İslam şəriəti, yoxsa arbitraj yolu ilə?”. Şübhəsiz ki, o, heç vaxt İslam şəriətini imana mənsub olmayan, razı olmayan bir tərəfə tətbiq etməmişdir. Mən bunu mütləq ədalət adlandırırım. Deməli, əgər özünü İslam hökuməti adlandırmaq arzusunda olsa, mütləq ədaləti həqiqi İslam hökuməti işlətməlidir. Bu isə başqa sözlə dünyəvi hökumətdir!

*1. Həqiqətən, Allah səndən ədalətə riayət etməyi tələb edir (Nəhl surəsi, 16:91).
[Nəşriyyatçı]*

*2. Qoy heç bir camaatın düşmənçiliyi sizi ədalətdən başqa bir şeyə sövq etməsin. Həmişə ədalətli olun ki, bu, yaxşılığa daha yaxındır (Maidə surəsi, 5:9).
[Nəşriyyatçı]*

SUAL-Fərqli qanunvericiliyə sahib olmaq qərarına gəlsəniz; Hindular, Xristianlar və s. üçün qanunvericilik, mənəcə, cəmiyyətdə çox narahatedici olardı.

CAVAB-Düzdür, mən bunu deyirəm. Mən təklif etmirəm ki, hər bir siyasi hökumətdə müxtəlif dinlərə aid qanunvericilik parafernalları olmalıdır. Bu mümkün deyil. Bu praktik deyil.

YEKUN NİTQİ

Sədr tərəfindən

Biz burada müxtəlif dini icmalar - xristianlar, hindular, müsəlmanlar birlikdə işləyirik. Görünür, biz bir-birimizin daxili işlərinə qarışmadan və bütün təşkilatlar adından çox yaxşı qarşılıqlı əməkdaşlıq əsasında işləyirik.

Sizə səmimi qəlbdən təşəkkürümü bildirirəm və ümid edirəm ki, Surinamı tərk edəndə ölkəmizi xoş düşüncələrlə, xoş əhval-ruhiyyələrlə, həmçinin burada çoxlu dostlar buraxaraq tərk edəcəksiniz. Sizə çox təhlükəsiz səyahət arzulayıram.

NƏŞRİYYATÇININ QEYDİ

Qurani-kərimə istinadlarda surənin adı [yəni fəsil], ardınca fəsildən sitat var: ayə, məsələn, "əl-Jumua" surəsi, 62:4 və Bismillahir-Rahmanir-Rahim ["Mərhəmətli Allahın adı ilə"]. Bu ayə hər fəsildə tapılır.

Aşağıdakı abbreviaturalardan istifadə edilmişdir; oxucular kitabı oxuyarkən salamları tam oxumağa çağırılır.

“Sallallahu aleyhi və səlləm”, mənası “Allahın ona salavatı və salamı olsun” həzrəti Muhəmməd Peyğəmbərin adından sonra yazılmışdır.

“Ona salam olsun” mənasına gələn “əleyhissalam” Həzrəti Məhəmməddən başqa peyğəmbərlərin adlarından sonra yazılmışdır.

Ra- raziyallaahu 'anhu/anhaa/anhum, yəni "Allah ondan razı olsun" sözü Həzrəti Məhəmmədin səhabələrinin və ya vəd edilmiş Məsihlərin adlarından sonra yazılır.

Rta-rahmətullahi əleyhi/aleyhə/aleyhim, yəni “Allah ona rəhmət etsin” kəlməsi Müqəddəs Peyğəmbər Məhəmmədin (s.a. s.) və ya vəd edilmiş Məsihin səhabələri olmayan vəfat etmiş dindar müsəlmanların adlarından sonra yazılmışdır.